

УДК [821.162.1.09-93:811.162.1“2022/2023“]:316.647.8-056.257
811.162.1'242:316.647.8-056.257

*Dorota Pazio-Wlazłowska**
(Instytut Sławistyki PAN, Warszawa)

CZY OTYŁOŚĆ JEST TEMATEM POPRAWNYM POLITYCZNIE? KILKA UWAG PO LEKTURZE KSIĄŻEK DLA DZIECI

Новоречје, 2023, бр. 9.

Tekst dotyczy sposobu prezentacji konceptu GRUBAS w książkach dla dzieci (wydania z lat 2022–2023) w kontekście utrwalonego w języku negatywnego wizerunku osób z otyłością oraz wynikających z niego uprzedzeń. Autorka dowodzi, że zgodna z ideą poprawności politycznej nakazowo-zakazowa metoda rugowania z języka nacechowanych nominacji osób grubych nie przekłada się na zmianę stosunku do nich i nie prowadzi do usunięcia z polszczyzny obowiązujących stereotypów. Może przynieść zmiany jedynie w dyskursie oficjalnym, mało prawdopodobne jednak, aby trwale i istotnie wpłynęła na język potoczny. Restrykcyjnie narzucone słownictwo nie ma szans na przetrwanie w rzeczywistości dnia codziennego. Nadzieję na zmiany stosunku do osób grubych autorka upatruje nie w napiętnowaniu leksyki, lecz w działaniach edukacyjnych prowadzonych m.in. za pośrednictwem adresowanej do dzieci (ale oddziałującej również na dorosłych) literatury propagującej akceptację fizycznych różnic między ludźmi jako normalnego i naturalnego elementu codzienności.

Słowa kluczowe: grubas, otyłość, stereotyp, bowdleryzacja, język polski, uprzedzenia, ciałopozytywność.

*Łatwo być dziwożoną i nie przejmować się swoim wyglądem, żyjąc w lesie,
z dala od luster i od ludzi.*
(Trzęślewicz 2022)

Ciało znajduje się w centrum naszej uwagi, nasz stosunek do niego stanowi ważny temat społecznego dyskursu, przede wszystkim w kontekście akceptacji jego rozmiaru i niedoskonałości. Rozwija się ruch *body positive*, którego jednym z założeń jest odejście od oceniania innych ze względu na wygląd. Nie-

* e-mail: d.pazio@ispan.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8858-8432>

mniej jednak ciała odbiegające od społecznie przyjętych norm nadal budzą zaciekawienie swą odmiennością, nie przestały nagle – jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki – naruszać naszych przyzwyczajzeń. Jesteśmy świadkami brutalnego zderzenia szumnych deklaracji składanych na użytek dyskursu publicznego z codzienną praktyką językową. Z jednej strony, w przestrzeni medialnej liczne są wezwania do akceptacji wszystkich ciał i używania nienacechowanego języka, unikania określeń, które mogłyby zostać odczytane jako dyskredytujące kogokolwiek ze względu na jego wygląd. Z drugiej – charakteryzując osoby, których ciało odbiega od powszechnie przyjętych norm, często używamy określeń, które przez zwolenników zasad poprawności politycznej zostałyby ocenione jako upokarzające i krzywdzące. Mimo mniejszej lub większej świadomości obowiązywania tendencji do stosowania „poprawnej”¹ leksyki osoby o nienormatywnym wyglądzie nadal klasyfikujemy w praktyce dnia codziennego według z góry przyjętego porządku, utrwalającego schematy. Istotne znaczenie ma dla nas bowiem możliwość wartościowania i wyrażania własnych sądów, a zastosowanie się do zasad poprawności politycznej taką ocenę uniemożliwia (Leśniak 2017: 151).

W dyskursie publicznym kluczowe dla wyboru odpowiednich nazw na określenie osób grubych są założenia wspomnianej wyżej poprawności politycznej, polegającej, najogólniej mówiąc, na unikaniu opresyjnych, napiętnujących zwrotów i zastąpieniu ich neutralnymi odpowiednikami. Celem poprawności politycznej jest walka z uprzedzeniami i dyskryminacją określonych grup społecznych. „Opiera się [ona] na założeniu, że stosowanie obraźliwego, atakującego języka przyczynia się do zwiększenia poziomu uprzedzeń oraz wyrządza krzywdę przedstawicielom dyskryminowanych grup” (Leśniak 2017: 147). Poprawność polityczna zakłada wyrównanie szans dyskryminowanych i dyskryminujących, a służyć temu mają m.in. zachowania językowe. Język zostaje w ten sposób wprzęgnięty w służbę ideologii, podporządkowuje się go instrukcjom ideologicznym, użytkownikom wskazuje się słownictwo poprawne, które powinni stosować, i niepoprawne, którego powinni unikać. Baza zachowań poprawnych politycznie nie ma zatem charakteru językowego ani kulturowego, a jedynie ideologiczny.

¹ Warto zauważyć, że nie ma powszechnie obowiązującego i akceptowanego „spisu” „poprawnej” leksyki dla określenia osób grubych. Fundacja Osób Chorych na Otyłość OD-WAGA sporządziła listę wyrażen poprawnych i niepoprawnych, jakich należy używać w wypowiedziach o chorobie otyłości i chorych na otyłość. Do wyrażen poprawnych zaliczono m.in.: *choroba otyłości, osoba z nadwagą/otyłością, osoba chora na nadwagę/otyłość, osoba chorująca na otyłość*. Jako wyrażenia błędne merytorycznie lub stygmatyzujące oceniono m.in.: *grubas, grubasek, tłuścioch, tlusty, ogromny, otyły, cierpiący na otyłość, osoba size plus, osoba puszysta, osoba w rozmiarze XXL, osoba o dużych/większych gabarytach*. Jako dopuszczalne zakwalifikowano określenie *osoba gruba* (jako cecha sylwetki) (Gajda 2021: 736).

Sugestywnie o roli poprawności politycznej w życiu społecznym pisze Antoni Leśniak: „Mania unowocześniania społeczeństw, poddawania ich terapii i wyzwiania z dogmatyczności znalazła swoje odbicie w zasadzie politycznej poprawności. Jej ideologia tworzy dzisiaj najbardziej wpływowe stereotypy, a z nich biorą się najpopularniejsze schematy, banały, półfałszy i pozorne oczywistości. Ponieważ nawołuje do wyzwolenia z grzechów, tradycjonalizmów, dogmatyczności znamionuje się posmakami nowości i nowoczesności, które wprowadza w niebezpieczną pułapkę. Bycie bowiem nietolerancyjnym w rozumieniu „pp” [poprawności politycznej] to przejaw umysłowego prostactwa. Być politycznie poprawnym to szczyt szlachetności intencji i dowód mocnego osadzenia w rzeczywistości” (2017: 156).²

Bez wątplenia założenie poprawności politycznej, jakim jest walka z dyskryminacją osób napiętnowanych, jest szlachetne. Zdaniem Anny Cegieły, kierującej Obserwatorium Etyki Słowa w Instytucie Polonistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, poprawność polityczna jest jednak działaniem zastępczym (2013: 62–63). Nacisk na używanie właściwego słownictwa zastępuje działania, które powinny zostać podjęte na rzecz edukacji w zakresie tolerancji i wsparcia grup dyskryminowanych. Używanie słownictwa poprawnego politycznie w istocie bowiem wcale nie przywraca im godności, to eufemizacja lub zmiana znaczenia wyrazu.

Poprawność polityczna prowadzi do dwójmyślenia. Zdaniem Doroty Zdunkiewicz-Jedynak wprowadza ona do języka zamęt leksykalno-semantyczny. „Poprawność polityczna niepokoi językoznawcę obserwującego zjawiska współczesnej polszczyzny, ponieważ w gruncie rzeczy stanowi narzędzie zniewolenia myśli, jest systemem nieformalnego ideologicznego nacisku, nie tylko aby pewnych słów używać, a innych nie, ale także by myśleć o rzeczywistości w określony sposób” – pisze Zdunkiewicz-Jedynak (2017: 165).

Przywoływana już Anna Cegieła podkreśla, że „[p]iętnować trzeba nie język z jego zasobem leksykalnym, lecz jego użycie jako narzędzia porządkowania świata za pomocą etykietkowania, piętnowania, stereotypizowania, pogardy i wykluczania. Zmieniać trzeba całą sferę przekonań, których przejawem są działania językowe, nie same słowa” (2013: 67). I dalej: „(...) celem wysiłków musi się stać zmiana przekonań, na skutek których rodzą się stereotypy i odpowiadających takim przekonaniom postaw, czego nie da się osiągnąć przez zakazy i nakazy używania słów” (Cegieła 2013: 68).

Do grup stygmatyzowanych należą nie tylko mniejszości etniczne czy religijne, ale także niepełnosprawni i osoby grube, do ich określania też stosuje się słownictwo poprawne politycznie: *osoba z chorobą otyłościową*, *osoba z nadwagą/otyłością*, *osoba chora na nadwagę/otyłość*, *osoba chorująca na*

² Szerzej o poprawności politycznej zob. np.: (Aksiuto, Wallner, Pomarański 2023).

otyłość. A idea *ciałopozytywności* rozumiana jako akceptowanie swojego ciała bynajmniej nie jest tematem zarezerwowanym „dla dorosłych”, ma swoje odzwierciedlenie również w literaturze adresowanej do młodych czytelników. Jej propagowanie w perspektywie poprawności politycznej znajduje skrajne reprezentacje.

Przyjrzyjmy się kilku przykładom.

Na początku 2023 roku w prasie pojawiły się liczne artykuły mówiące o próbach wyrugowania niepoprawnego słownictwa z popularnych książek dla dzieci autorstwa zmarłego w 1990 roku brytyjskiego pisarza Roalda Dahla³. Wydawnictwo Puffin Books postanowiło z książek usunąć zwroty uważane za obraźliwe. Przeredagowanie rozpoczęło się w 2020 roku, pracowali nad nim tzw. *sensitive readers* (dosł. wrażliwi czytelnicy), którzy poszukiwali w tekście niewłaściwych sformułowań. Poprawki dotyczyły nie tylko wagi, ale też zdrowia psychicznego, rasy i płci. Z książek usunięto odniesienia do wyglądu fizycznego, zmieniono płeć części bohaterów lub przerobiono ich na neutralnych płciowo. Ze wszystkich miejsc usunięto słowo *gruby* (Wiśniewski 2023; Godziński 2023; Zaborowska 2023; Chojnowski 2023). Kontrowersje wybuchły po ujawnieniu pod koniec lutego 2023 roku przez dziennik „Daily Telegraph” skali zmian. Gazeta zamieściła ich listę. Wskażmy kilka przykładów. *The Witches* w wydaniu z 2001 roku było *Fat and jolly*, po zmianach 2022 roku – *Jolly lady*; 2001 *Fat little brown mouse* – 2022 *Little brown mouse*; *James and the Giant Peach* w wydaniu z 2001 roku było *Aunt Sponge was enormously fat and very short*, po zmianach 2022 roku – *Aunt Sponge was quite large and very short*; 2001 *Aunt Sponge, fat and pulpy as a jellyfish* – 2022 *Aunt Sponge, pulpy as a jellyfish*; *Charlie and the Chocolate Factory* w wydaniu z 2001 roku było *The fat shopkeeper shouted*, po zmianach 2022 roku – *The shopkeeper shouted*; 2001 *Mrs Salt was a great fat creature with short legs, and she was blowing like a rhinoceros* – 2022 *Mrs Salt was so out of breath, she was blowing like a rhinoceros*; *Fantastic Mr Fox* w wydaniu z 2001 roku było *He was enormously fat*, po zmianach 2022 roku – *He was enormous*; 2001 *“Keep going!” the fat Boggis shouted...* – 2022 *“Keep going!” Boggis shouted...* (Cumming i in. 2023).

Warto zauważyć, że modyfikacje treści książek zdarzały się już wcześniej, przypadek zmian w utworach Dahla nie jest pierwszą operacją tego typu (Mejer 2021). Praktyka ma długą historię. Na początku XIX wieku angielski lekarz Thomas Bowdler razem ze swą siostrą pisarką Henriettą Marią Bowdler wydał dzieła Williama Shakespeare’a, odpowiednio dostosowując je do potrzeb

³ Roald Dahl (1916–1990) – brytyjski pisarz, autor cieszących się popularnością utworów dla dzieci: *James and the Giant Peach*, *Charlie and the Chocolate Factory*, *Fantastic Mr Fox*, *The Witches*, *Matilda* i in. Jego książki przetłumaczono na wiele języków, kilka z nich zekranizowano. Zob. więcej np. (Tylicka, Leszczyński 2002: 78).

lektury w kręgu rodzinnym. Od jego nazwiska pochodzi termin *bowleryzacja*, który określa zjawisko polegające „(...) na usuwaniu z klasycznych tekstów ich fragmentów lub ich przeinaczaniu pod pretekstem usuwania treści, które zdaniem dokonującego „poprawek” mogłyby urazić wrażliwość, dobry smak i skromność potencjalnych czytelników” (Grzybowski 2017: 134). W wyniku bowleryzacji powstają wersje lektur wolne od kontrowersyjnych sformułowań i tematów (por. Grzybowski 2017: 135). Mimo obecności w praktyce wydawniczej zjawiska rugowania niewłaściwych sformułowań nowe edycje książek Dahla wywołały ogromne poruszenie zarówno wśród czytelników, jak i pisarzy. Ostatecznie oficyna Puffin Books zdecydowała, że opublikuje książki Dahla składające się na „The Roald Dahl Classic Collection” w dwóch wersjach: klasycznej i zmienionej (Godziński 2023).

„Oczyszczanie” utworów Dahla to skrajny przykład przywiązania do idei poprawności politycznej, którego inicjatorzy, zdaje się, zapomnieli, że książki są świadectwem czasów, w których powstały, i że rugowanie z nich słownictwa niepoprawnego z punktu widzenia współczesnych zwolenników *political correctness* nie służy destygmatyzacji osób napiętnowanych, a prowadzi jedynie do zafałszowania tekstu.

Do bardziej optymistycznych wniosków prowadzi lektura pojawiających się na polskim rynku wydawniczym⁴ adresowanych do dzieci książek traktujących o relacji z własnym ciałem, o jego anatomii, zmysłach i emocjach. Część z nich to tłumaczenia pozycji, które ukazały się w Europie Zachodniej. W ich tytułach często znajdują się popularne w mediach słowa *ciałopozytywność*⁵, *ciałopozytywny: Twój ciałopozytywny workbook* Barbary Pietruszczak i Anny Rudak (2023), *Body Positive. Superprzewodnik po ciałopozytywności* Nicoli Morgan (2022), *Moje ciało jest okej!* Anny Nataszy Góreckiej i Aleksandry Góreckiej (2022), *Ciała są super* Tyler Feder (2023), *Od stóp do głów. Ilustrowany elementarz ciała* Kathariny von der Gathen i Anke Kuhl (2023).

Ich autorzy przekonują młodego czytelnika o potrzebie docenienia różnic i uwierzenia, że każde ciało jest wspaniałe dzięki drzemającym w nim możliwościom. Nicola Morgan podkreśla: „Twoje ciało jest wspaniałe nie ze względu na to, jak wygląda, ale ze względu na to, co jest w stanie zrobić” (Morgan 2022: 7). Autorzy wskazują, że różnorodność jest normalnym elementem codzienności (zob. Gathen, Kuhl 2023: 7). Tyler Feder pisze: „Obłe ciała, muskularne ciała, skrzywione i wyprostowane ciała, kołyszące się krągłości ciał. Ciała są super!” (Feder 2023: 6). Anna i Aleksandra Góreckie akcentują: „Ludzkie ciała są bardzo, bardzo różnorodne. Tak naprawdę nie ma dwóch identycznych!”

⁴ Ograniczamy się do najnowszych pozycji z lat 2022–2023.

⁵ Rzeczownik *ciałopozytywność* w znaczeniu ‘akceptowanie swojego ciała’ odnotowany został przez Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego w kwietniu 2018 roku <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/cialopozytywnosc.html>.

(Górecka, Górecka 2022: 35). Autorzy dowodzą, że zarówno ideały, jak i kanyony piękna nie istnieją, że nie są one dane raz na zawsze. Katharina von der Gathen zauważa: „Ten ideał się zmienia, podobnie jak moda” (Gathen, Kuhl 2023: 21; zob. też Morgan 2022: 47–48). Autorzy są jednak świadomi tego, że edukacja zmierzająca do akceptacji odmienności jest trudna w warunkach dyktatu szczupłej i doskonałej sylwetki. Barbara Pietruszczak i Anna Rudak (2023) piszą: „Niestety otaczająca nas kultura i media społecznościowe są skupione na wygładzie i podchodzą do ciała przedmiotowo. Dzieci dorastają wśród wyidealizowanych wizerunków – filtry zmieniające rysy twarzy są na wyciągnięcie ręki, a wygląd stał się jedną z ważniejszych wartości. Trudno walczyć z takimi przeszkodami. Przecież nie wyłączymy internetu i nie porozbijamy wszystkich luster”. Katharina von der Gathen zwraca uwagę na rolę medialnego dyktatu szczupłej sylwetki: „W reklamach w internecie i w kolorowych czasopismach prezentuje się głównie szczupłe i wysportowane osoby, które sprawiają wrażenie zadowolonych i szczęśliwych” (Gathen, Kuhl 2023: 78). Autorka podaje jednak to powszechne przekonanie w wątpliwość: „Większość ludzi wie, że rzeczywistość jest nieco inna”.

Ogląd wymienionych pozycji dowodzi, że literatura dla dzieci ze względu na swoją dydaktyczną funkcję ma – mimo wskazanych wyżej trudności – niezaprzeczalną szansę na kształtowanie poglądów młodych czytelników (Kwiatkowska 2020: 342). Tkwi w niej potencjał do zmiany stosunku do zakorzenionego w naszej świadomości postrzegania osób z otyłością. Autorzy wskazują na rolę języka w tych relacjach, odnotowują jego często stygmatyzujący charakter i sugerują powstrzymanie się od komentarzy dotyczących powierzchowności: „Nawet jeśli to tylko słowa, złośliwości mogą bardzo zabołec. Zwykle jest to głupie gadanie pozbawione znaczenia, często bez złych zamiarów, czasem dla żartu. Ale osobie, której dotyczy, może wcale nie być do śmiechu” (Gathen, Kuhl 2023: 79; por. Górecka, Górecka 2022: 57).

Sygnalizowana możliwość zmian wiąże się z kształtowaniem właśnie za pośrednictwem książki aksjofery młodego czytelnika. Jak słusznie zauważa Aneta Wojnarowska (2013: 166): „Literatura dla dzieci postrzegana być może jako bezcenny materiał w pracy z dzieckiem, stwarzający nieograniczone możliwości we wprowadzaniu go w świat wartości”. Autorka podkreśla, że literatura jest dla dziecka źródłem wiedzy o świecie i o człowieku (Wojnarowska 2013: 175), objaśnia świat, jest przewodnikiem dziecka, wprowadza je w krąg wartości (zob. też: Witkowska 2015: 435). Dlatego też uzasadniona wydaje się nadzieja, że literacka edukacja najmłodszych może wydatnie przyczynić się do przełamania obecnego wśród użytkowników polszczyzny negatywnego postrzegania osób grubych. Nicola Morgan wzywa odbiorców: „Zacznijmy rewolucję! Zmieńmy sposób myślenia, krok po kroku, umysł po umyśle – i zacznijmy od własnego!” (2022: 62). Takie apele sygnalizują budowanie pozytywnej bazy,

zapowiadającej zmianę stosunku do osób grubych. Przy czym tendencja dotyczy nie tylko dzieci, jak mogłoby się pozornie wydawać, lecz także dorosłych. Z jednej strony bowiem dorośli są nadawcami komunikatu, teksty dla dzieci wychodzą spod ich pióra i odzwierciedlają normy zachowań obowiązujące w ich świecie, z drugiej – dorośli są też odbiorcami tekstów adresowanych do dzieci, bo często towarzyszą im podczas lektury. Zofia Adamczykowa podkreśla, że współcześnie literatura dla dzieci „(...) staje się (...) literaturą uniwersalną, tj. bez wyraźnego adresu czytelniczego” (Adamczykowa 2004: 15). Zasadne jest zatem, biorąc pod uwagę dwuadresowość, a nawet wieloadresowość tej literatury, postrzeganie jej jako potencjalnego narzędzia kształtowania neutralnego stosunku do otyłości jako jednej z wielu cech różnicujących ludzi, zrywającego z odbiorem nadmiernej tuszy w kategoriach cierpienia, brzemienia i piętna. Nowa literatura dla dzieci daje zatem nadzieję na wypracowanie nienacelowanego odbioru osób grubych. Niemożliwe zaś wydaje się wprowadzenie neutralnych relacji przy pomocy systemu nakazów i zakazów, co podkreślają liczni językoznawcy, jako nierealne jawi się wyrugowanie z języka określeń *grubas*, *pączek*, *prosiaczek*. Jak podkreślał Jerzy Bartmiński, stereotypy mieszkają w języku (Bartmiński 2009: 107) i próby wykorzenia ich w systemie nakazowo-zakazowym mogą wprawdzie przynieść zmiany w dyskursie oficjalnym, mało prawdopodobne jednak, aby wpłynęły na język potoczny. Restrykcyjnie narzucone słownictwo zgodne z założeniami poprawności politycznej nie ma szans na przetrwanie w komunikacji codziennej. Błędne wydaje się przekonanie, że ludzie zmieniają swój sposób myślenia o grubych, jeśli zaczną o nich inaczej mówić. Dlatego też ważniejsza od rewizji słownictwa używanego do nominacji osób z otyłością jest edukacja w zakresie ich postrzegania. Książki dla młodego czytelnika wskazujące na potrzebę akceptacji fizycznych różnic między ludźmi niosą taką nadzieję na zmianę.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczykowa, Zofia 2004. *Literatura dziecięca. Funkcje, kategorie, gatunki*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP w Warszawie.
- Aksiuto, Kamil, Michał Wallner, Marcin Pomarański 2023. *Poprawność polityczna. Źródła, przejawy, kontrowersje*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Bartmiński, Jerzy 2009. Czy możemy wyzwolić się ze stereotypów? Stereotypy a wzory kultury. W: J. Bartmiński, *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 106–111.
- Cegiela, Anna 2013. Słowa niebezpieczne i niepożądane w przestrzeni społecznej. Etyka słowa a poprawność polityczna. *Poradnik Językowy* 10 (709), 57–70.

- Chojnowski, Andrzej 2023. *Wydawca książek Roalda Dahla ugiął się po oskarżeniach o cenzurę. „Dajemy wybór”*. Wydanie elektroniczne. [<https://sukces.rp.pl/spoleczenstwo/art38021671-wydawca-ksiazek-roalda-dahla-ugial-sie-po-oskarzeniach-o-cenzure-dajemy-wybor>] data dostępu 12.11.2023.
- Cumming, Ed, Abigail Buchanan, Genevieve Holl-Allen, Benedict Smith 2023. *The rewriting of Roald Dahl*. Wydanie elektroniczne. [<https://www.telegraph.co.uk/news/2023/02/17/roald-dahl-books-rewritten-offensive-matilda-witches-twits/>] data dostępu 12.11.2023.
- Feder, Tyler 2023. *Ciała są super*. tł. Adam Pluszka. Warszawa: Czarna Owca.
- Gajda, Magdalena 2021. Dyskryminacja i stygmatyzacja osób chorych na otyłość. W: M. Olszanecka-Glinianowicz (red.) *Obesitologia kliniczna*. Bielsko-Biała: Alfa-Medica Press, 729–737.
- Gathen, Katharina von der, Anke Kuhl 2023. *Od stóp do głów. Ilustrowany elementarz ciała*. tł. Anna Magdziarz. Warszawa: Wydawnictwo Dwie Siostry.
- Godziński, Bartosz 2023. *James Bond i Willy Wonka nie dali rady. „Moda” na cenzurowanie książek to błąd – są lepsze metody*. Wydanie elektroniczne. [<https://natemat.pl/471227,ksiazki-roalda-dahla-bez-slowa-gruby-zamiast-cenzury-moznainaczej>] data dostępu 12.11.2023.
- Górecka, Anna Natasza, Aleksandra Górecka 2022. *Moje ciało jest okej! Książka o ciele, emocjach i samoakceptacji. Do czytania, odkrywania i bazgrania*. Kraków: Znak.
- Grzybowski, Przemysław Paweł 2017. Inni i Obcy w bezpiecznym miejscu. Poprawność polityczna w zróżnicowanej kulturowo szkolnej przestrzeni publicznej. *Pogranicze. Studia Społeczne*, 30, 130–142.
- Kwiatkowska, Agnieszka 2020. Gapienie się a prawo głosu. O przemianach obrazu niepełnosprawności we współczesnej polskiej literaturze dla dzieci. *Przestrzenie Teorii* 34, 325–344.
- Leśniak, Antoni 2017. Political correctness, czyli o etycznej wrażliwości języka. *Studia Ekonomiczne* 313, 147–160.
- Mejer, Jakub 2021. *Dziela poprawione*. Wydanie elektroniczne. [<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/2110553,1,dziela-poprawione.read>] data dostępu 12.11.2023.
- Morgan, Nicola 2022. *Body Positive. Superprzewodnik po ciałopozytywności*. tł. Alicja Laskowska, Patrycja Zarawska. Warszawa: Grupa Wydawnicza Foksal Sp. z o.o.
- Pietruszczak, Barbara, Anna Rudak 2023. *Twój ciałopozytywny workbook*. Wydawnictwo Moonka.
- Trzęślewicz, Eliza 2022. *Książki, które zmieniają spojrzenie na ciało*. Wydanie elektroniczne. [<https://kosmosdladzievczynek.pl/portal-wiedzy/cialo/ksiazki-ktore-zmieniaja-spojrzzenie-na-cialo>] data dostępu 12.11.2023.
- Tylicka, Barbara, Grzegorz Leszczyński (red.) 2002. *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Wiśniewski, Michał R. 2023. Roald Dahl i jego niegrzeczne książki. Poprawiać czy wyrzucić? Wydanie elektroniczne. [<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/2203340,1,roald-dahl-i-jego-niegrzeczne-ksiazki-poprawiac-czy-wyrzucic.read>] data dostępu 12.11.2023.
- Witkowska, Piona 2015. „Bardzo żeśmy się zdziwili» – stylizacja na potoczność w polskim przekładzie cyklu opowiadań o przygodach Mikołajka”. W: B. Niesporrek-Szamburska, M. Wójcik-Dudek, A. Zok-Smoła (red.) *(Przed)szkolne spotkania z lekturą*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 423–437.
- Wojnarowska, Aneta 2013. Dziecko i tekst literacki – o wartościach edukacyjnych literatury dla dzieci. W: I. Adamek, Z. Szarota, E. Żmijewska (red.) *Wartości w teorii i praktyce edukacyjnej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 166–177.
- Zaborowska, Malwina 2023. *Poprawki w słynnych książkach dla dzieci. „Absurdalna cenzura”*. Wydanie elektroniczne. [https://www.rmfm24.pl/kultura/news-poprawki-w-slynnnych-ksiazkach-dla-dzieci-absurdalna-cenzura,nId,6611192#crp_state=1] data dostępu 12.11.2023.
- Zdunkiewicz-Jedynak, Dorota 2017. Językowy kodeks poprawności politycznej a kultura języka. W: J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, J. Puzynina (red.) *Etyka słowa. Wybór opracowań*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 163–174.

Дорота Пазио-Влазловская

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

К ВОПРОСУ О ПОЛИТКОРРЕКТНОСТИ ОЖИРЕНИЯ. НЕСКОЛЬКО ЗАМЕЧАНИЙ НА ПОЛЯХ КНИГ ДЛЯ ДЕТЕЙ

Резюме

В тексте обсуждается способ представления концепта ТОЛСТЯК в книгах для детей (издания 2022–2023 гг.) в контексте закрепленного в языке негативного образа людей с избыточным весом и вытекающих из него предубеждений по отношению к ним. Автор утверждает, что командно-запретительный метод исключения из языка эмоционально окрашенных наименований полных людей, соответствующий идее политкорректности, не приведет к изменению отношения к ним и не удалит стереотипов, существующих в польском языке. Может повлиять на официальный дискурс, но маловероятно, что отразится в повседневном языке. Навязанная лексика не имеет шансов просуществовать в разговорном языке. Надежду на изменение отношения к полным людям автор видит не в стигматизации лексики, а в просветительской деятельности, проводимой, в том числе, при помощи литературы для детей (но влияющей также на взрослых), способствующей восприятию физических раз-

Новоречје 9

личий между людьми как нормального и естественного элемента повседневной жизни.

Ключевые слова: толстяк, ожирение, стереотип, баудлеризация, польский язык, предубеждения, бодипозитив.